

2023

DEPREM VE AFETLERE DİRENÇLÜ BİR GELECEK İÇİN “YEŞİL İYİLEŞME”

Ülkemiz, 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş'ta ve 20 Şubat 2023'te Hatay'da meydana gelen büyük depremlerle sarsıldı. 11 ilimizde ve komşu ülkelerde milyonlarca insanı etkileyen ve 50 bine yakın insanın yaşamına malolan bu büyük yıkımın iyileşmesi onlarca yıl alabilir. Deprem bölgelerinde enkaz kaldırma çalışmalarına hızla başlanması, inşaat çalışmalarına yakında başlanacağını açıklanması, soru işaretlerini de beraberinde getiriyor. Ülkemizin ve dünyanın gündemine son yıllarda pandemi süreci, iklim krizi ile artan aşırı hava olayları, seller, ve orman yangınları damgasını vurdu. Son depremler ise bu felaketler silsilesine telafisi olmayan kayıplar ekledi. Tüm bu afetler zincirinin bize acı bir şekilde gösterdiği üzere, insanın sağlığı ve esenliği, doğanın sağlığı ile ayrılmaz bir bütündür. Yaşadığımız acıların tekrarlanmaması için deprem sonrası atılacak adımlarda, alınacak kararlarda, ortaya konacak projelerde bu gerçeği aklımızda tutarak ilerlemek zorundayız. Yeniden ayağa kalkma, bina inşa etmenin ötesine geçerek, depremde illerimizde yaşamı yeni bir anlayışla kurmak anlamına gelmelidir. Enkaz kaldırma çalışmalarından yaşam alanlarının inşasına ve geliştirilmesine kadar, ülkemizin sağlıklı bir gelecek kurma mücadelesi olarak gördüğümüz bu ayağa kalkma sürecinin her aşamasını “Yeşil İyileşme” ilkelerine göre ele alma çağrısı yapıyoruz.

Sorun

Depremler, orman yangınları, seller, toprak kaymaları gibi felaketlere karşı ülkemizde bugüne kadar gösterilen yaklaşım genellikle afet sonrası çalışmalar üzerinde yoğunlaşmakta, bu da can, mal ve doğa kaybının yüksek olmasına yol açmaktadır. 1999 yılında meydana gelen büyük depremlerde yaşanan can kayıplarından sonra, Kahramanmaraş depreminde de benzer sonuçların yaşanması, ne yazık ki önleyici çalışmalara yeterince önem verilmediğinin acı bir kanıtı olmuştur. Deprem bölgelerinde enkaz kaldırma çalışmalarına hızla başlanması ve inşaat çalışmalarına yakında başlanacağını açıklanması, yeni tartışmaları da beraberinde getirmiş durumdadır. Afetlerin çevresel etkilerini göz ardı etmek, insanı ve doğayı gelecekteki risklere daha açık hale getirmektedir. Türkiye'nin altyapısı, iklim değişikliği ve doğal tehlikelerden kaynaklanan birçok riskle (sel, fırtına, orman yangınları, kuraklık, vs) karşı karşıyadır. Yerleşim ve üretim alanlarının mevcut haliyle doğayla uyumlu bir biçimde inşa edilmemiş oluşu bu riskleri daha da artırmaktadır.

Görüş ve Önerilerimiz

Deprem gibi büyük felaketlerin doğru yönetilerek mümkün olan en az can, mal ve doğa kaybıyla atlatılmasında, sürecin döngüsel bir bütünlük içinde ele alınması ve en az afet sonrasında yapılan yeniden yapılanma çabaları kadar, önleyici ve risk azaltıcı çalışmalara da önem verilmelidir. Bunun için gerekli yatırımların yapılması can ve mal güvenliği kadar, afet sonrası ortaya çıkacak maliyetin de azalmasını sağlayacaktır. Yaşam alanlarımızın daha güvenli bir şekilde yeniden inşa edilebilmesi ve gelecekte karşılaşılabilecek benzer şoklara karşı daha güçlü olabilmesi için doğa/çevre, afet yönetim stratejisinin ayrılmaz bir bileşeni olarak ele alınmalıdır. Bu süreçte hedef, hem sosyal hem ekolojik çözümlerin tasarlanması, geliştirilmesi ve uygulanması suretiyle hem insana hem de doğaya yönelik riskleri ve hassasiyeti azaltmak olmalıdır. Bu nedenle depremin yarattığı yıkımın onarılması sürecinde, başta kamu kurumları olmak üzere, yerel yönetimler, meslek örgütleri, bilim dünyası ve sivil toplum işbirliği ile aşağıdaki temel Yeşil İyileşme ilkelerinin deprem sonrasında ayağa kalkma ve yeniden yapılanma sürecinde hayata geçirilmesi sağlanmalıdır:

Daha Güvenli ve Doğayla Uyumlu Yaşam Alanları

1. Yeniden yapılanma sürecinin amacı, her bakımdan (can güvenliği, kentsel doku, doğal çevre, vb.) afet öncesi koşulların ötesine geçmek olmalıdır.
2. Yeniden yapılanma projeleri, bölgedeki çevresel sorunların tanımlanmasını, olumsuz çevresel etkilerin en aza indirilmesini ve olumlu çevresel etkilerin desteklenmesini sağlayacak şekilde tasarlanmalı, uygulanmalı, izlenmeli ve değerlendirilmelidir. Bu kapsamda yeni yaşam alanlarının inşasında doğa temelli çözümler esas alınmalıdır.
3. Afet sonrası kentlerin ve yeni yaşam alanlarının yeniden geliştirilmesinde, insanların nefes alabileceği ve afet zamanlarında ihtiyaç duyabileceği yeterli büyüklük, sayı ve ölçekte açık mekanlar ve yeşil alanlar oluşturulmalıdır.

Yönetişim

4. Yeniden yapılanma süreci, sürdürülebilir bir şekilde yürütüldüğü takdirde çevre ve insan için olumlu sonuçlar doğurabilecek altyapı iyileştirme fırsatları sunabilir. Uzun vadede çeşitli sektörleri/paydaşları kapsayan, katılımcı bir karar alma sürecinin sağlanması önemlidir.
5. Her afetin kendine has özelliklere sahip olduğu hatırlanarak, iyileştirme faaliyetleri yerel koşullara uygun olmalı; halkın ilgisi ve desteği için mümkün olduğunca yerel bilgi, deneyim ve kapasiteden faydalanılmalıdır.

Çevresel Etkiler ve Önlemler

- Yeniden inşa süreciyle ilgili kapsamlı stratejik çevresel değerlendirme yapılmalıdır. Proje bazında ise çevresel etki değerlendirmesi (ÇED) sürece dahil edilmeli, afet sonrası ihtiyaçlar ve çevresel sorunlar, insanın esenliği ile doğanın sağlığının bir bütün olduğu gözetilerek ele alınmalıdır.
- Çevre ve insan sağlığı için, zararlı kimyasal içerik barındıran malzemelerin bertarafında bilimsel yaklaşımlardan ödün verilmemelidir. Yer altı ve üstü su kaynaklarının korunması için, bu tür atıkların döküleceği sahaların seçiminde sızıntıya izin vermeyecek zeminler tercih edilmelidir.

Doğa: Ormanlar, Meralar, Sulak Alanlar, Deniz ve Kıyılar

- Ekosistem hizmetlerinin sürdürülebilirliği ve insanın esenliği için, milli parklar, yaban hayatı koruma alanları, sulak alanlar, doğal sitler gibi korunan alanlar ile içme suyu havzaları, akarsular, kıyılar ve önemli doğal alanlar, ormanlar ve meralar, atık boşaltımı ve yapılaşma dahil her türlü zararlı müdahaleden uzak tutulmalıdır.
- Afet sonrası geçim kaynaklarının geliştirilmesi ve afet riskinin azaltılması için başlatılacak sosyal program ve projelere "doğa/çevre" bir değer olarak dahil edilmeli ve projenin faydaları ile çevre arasındaki ilişkinin vatandaşlarca anlaşılması ve projenin desteklenmesi sağlanmalıdır.

Su ve Temizlik

- Yeniden inşa sürecinde yapılacak inşaat işleri, temiz nehir sularının çimento ve çamurlu suyla kontamine olma riskine yol açabilir. Doğal su kütlelerine yakın yerler başta olmak üzere, yüzey suyu ve yer altı suyu kalitesinin olumsuz etkilenmesinin önüne geçilmelidir.
- Bu süreç, insanı gelecekteki olası felaketlere karşı daha dayanıklı hale getirebilecek ve ekosistemler üzerindeki uzun vadeli etkileri azaltabilecek yenilikçi su ve sanitasyon (temizlik) çözümlerini de içermelidir. Evsel su arıtma teknolojileri, arıtma sulak alanları, atık su yönetimi ve katı atık yönetimi gibi teknoloji seçenekleri değerlendirilmelidir.
- Yıkılan yerleşim alanlarının yeniden inşa sürecinde su kaynaklarının sürdürülebilirliği için, "sünger şehir", "yağmur suyu hasadı" ve "kapalı döngü sistemleri" gibi yenilikçi çözümler/modeller planlara dahil edilmelidir.

Altyapı

- Mimari tasarım, inşaat malzemeleri seçimi ve binanın yaşam döngüsünde sürdürülebilirlik odaklı tasarım ilkeleri göz önünde bulundurulmalı, tüm inşaat döngüsünde bu yaklaşım esas alınmalıdır. Kullanım esnekliği, bina ve malzeme ömrü, yerel iklim koşulları, enerji verimliliği, atık yönetimi ve sürdürülebilir su ve enerji sistemleri hesaba katılmalıdır.
- Hem insanın hem çevrenin korunmasını gözeterek afet sonrası yapılaşma için sürdürülebilir malzeme kullanımı tercih edilmeli, tedariki desteklenmeli, görece daha az malzeme gerektiren tasarımlar uygulanmalı, mümkün olduğunca yerli kaynaklar kullanılmalı, afet artıkları değerlendirilmeli, geri dönüştürülmüş malzemeler tercih edilmelidir.
- Afet riskinin azaltılması, afetlere karşı direncin artırılması, mevcut risklerin tespit edilmesi amacıyla her kent için izleme mekanizmaları geliştirilmelidir.

Enerji

- Yeniden inşa sürecinde sürdürülebilir/yenilenebilir enerji sistemlerine öncelik verilmelidir. Bununla beraber, başta dezavantajlı kesimler olmak üzere bireylerin enerjiye erişimi güvence altına alınmalıdır. Yerleşim ve üretim alanlarının planlanması, yeni binaların tasarımı ve inşasında enerji tüketiminin en aza indirilmesi amaçlanmalıdır.

Tarım ve Gıda

- Kırsal bölgelerde tarımın yeniden geliştirilmesinde doğa ve insan sağlığı için, toprağı koruyan, onaran ve zenginleştiren, su kaynaklarını iyileştiren ve ekosistem hizmetlerini geliştiren "onarıcı tarım"ın önceliklendirilmesi ve "yerel üretim, yerel tüketim" ilkesinin benimsenmesi esas olmalıdır.

Afet bölgesinde hayatın en kısa zamanda normale döndürülebilmesi kadar, bir daha aynı felaketlere maruz kalmasını önlemek de aynı derecede önemlidir. Bu sebeple, afet sonrası yeniden inşa sürecinde ilgili tüm kurum, kuruluş ve örgütleri işbirliğine davet ediyor, bu sürecin insan hayatının ve insanın çevresinin sürdürülebilir bir şekilde ve ortak akılla planlanması ve taviz vermeksizin elbirliğiyle uygulanması gerektiğine inanıyoruz.

Depremler, Afetler ve Türkiye

Üzerinde yaşadığımız yer kabuğu (litosfer), dış biçimini ve iç yapısını sürekli olarak değiştiren canlı bir varlık gibidir. Dünyanın önemli deprem kuşaklarından biri olan Alp-Himalaya kuşağı üzerinde yer alan ülkemizde çok sayıda aktif fay bulunmaktadır. Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan Türkiye Diri Fay Haritası'na göre ülkeyi boydan boya kat eden Kuzey Anadolu Fayı (KAF), Doğu Anadolu Fayı (DAF) ile Doğu Anadolu, Marmara ve Ege bölgeleri ile ülkemizde deprem riski en yüksek olan alanlardır. Türkiye topraklarının %92'si deprem kuşağında yer alırken nüfusun %95'i de bu bölgelerde yaşamaktadır. Son yüz yıl içerisinde KAF üzerinde 1939'da Erzincan'dan başlayan ve doğudan batıya doğru fay parçaları boyunca düzenli bir seyir izleyen 7 büyük deprem olmuş yüzbinlerce can ve mal kaybı yaşanmıştır.

DAF üzerinde, 6 Şubat 2023 sabahı 04.17'de önce Kahramanmaraş'ın Pazarcık (7,7) ve 9 saat sonra Elbistan (7,6) ilçelerinde meydana gelen iki tarihi deprem 11 ilde (Kahramanmaraş, Adıyaman, Malatya, Hatay, Gaziantep, Kilis, Osmaniye, Adana, Şanlıurfa, Diyarbakır, Elazığ) 15 milyona yakın yurttaşımızı etkilemiş, güncel verilere göre 40 bini aşkın kişinin yaşamını yitirmesine, 110 binden fazla insanın yaralanmasına ve yüzbinlerce insanın evsiz kalarak başka yerlere göç etmesine yol açmıştır. Bunu 20 Şubat akşamı Hatay'da yaşanan iki büyük sarsıntı izlemiştir.

OECD'nin yayınladığı "Hükümetlere Bakış 2017" başlıklı raporuna göre ülkemiz dünyada, doğal ve doğal olmayan felaketlerin en çok yaşandığı ülkeler arasında yer alıyor (ABD, Meksika, Japonya, Türkiye). "İstanbul İli Olası Deprem Kayıp Tahminlerinin Güncellenmesi Projesi" kapsamında İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Boğaziçi Üniversitesi işbirliği ile hazırlanan deprem tahmin raporuna göre 7,5 büyüklüğündeki olası bir depremde kentteki binaların ortalama %12,6'sının orta, %2,9'unun ağır ve %1,2'sinin çok ağır hasar görmesi, 15 bine yakın kişinin yaşamını yitirebileceği, 2 milyon kişilik (640 bin hane) acil barınma ihtiyacının ortaya çıkabileceği, mali kayıpların ortalama 68 milyar TL'a ulaşacağı ve 25 milyon tonluk bir enkazın ortaya çıkabileceği tahmin ediliyor.